

Душко Домановић

СВРАБ

ПОЛАЗИШТЕ

Између Мостара и Чапљине, негде на пола пута, уљуљкано је село Домановићи, село из ког су, кажу непроверене гласине, пре век и кусур моји преци у свет кренули, не би ли ме у Морави засадили. Јесу ли и колико до света добацили – још није познато, али се поуздано зна да је Морава отад већ много пута до океанске пучине допливала. Елем, у том је селу некоћ била, тако веле, највећа душевна болница у негдањој Југославији. Један другар ми је, давних дана, непосредно пошто је из ратног Мостара главу живу извукао, причао како би се тамошња дечурлија, у својој неосвешћеној и детињастој пакости, неретко спрдала с неким ко би одавао утисак да није баш у винклу наштелован, те би га весело зачикавала питањем: „Да ниси ти, можда, из Домановића побегао?”

ЛАЖ

Једном сам, како бих избегао одлазак у школу, рекао да ми је фризер, док ме је шишао, грешком скратио нос. Истог дана, у посету ми је

дошао учитељ, цео разред, директор и председник Месне заједнице.

„Али, твој нос је сасвим у реду!”, рече ми учитељ.

„Биће да је порастао”, одвратих ја.

„Како то – порастао?”, упита он.

„Лагао сам, па вероватно од тога”, рекох ја.

„А шта си то лагао?”, упоран је био учитељ.

„Па то да ми је фризер нос скратио”, одговорих ја.

Отад више не лажем, само измишљам.

СВРАБ

Меркур је једина планета у Сунчевом систему, којој више времена треба да се обрне око сопствене осе, него око Сунца да оптрчи, што ће рећи да на том чудном камену небеском, земаљским временом мерено, дан дуже од године траје. Понекад, у часовима празне и ћутљиве доколице, дохватим какву затурену мапу, па, ваљда себи за утеху, да сам пред собом не будем изгубљен и издангубљен, заокружујем места на којима сам био, села, градове, реке, путеве којима сам се возио, железничке пруге којима сам се расклиман у расклиманим возовима клацкао, куће и станове у којима сам дисао. Иако ми је путничко искуство, још увек, далеко тање од свежња који међу корице пасоша може стати, сваки пут, ипак, у игри овој својој, хиљаде километара пређених напобирчим, и увек се некако велико и херојски осетим, кад схватим да сам чак и ја, који сам живео углавном у круговима сопствених ћошкова и ћорсокака, толико корака накупио да бар једном планету читаву опервазити могу. Утом ме, рецимо, леђа засврбе, а ја се жив искривим покушавајући сврбљиво место на кожи очима својим да видим. Па се Меркура сетим, и усуда човековог, од Меркуровог ткања. Усуда који вели да је човек једини створ у васцелој васиони, који малтене од доконости и из шале

свет може обићи, али коме, авај, још никад до краја за руком пошло није око себе да се обрне, у себе целог да се загледа. Те му живот, колико год да окраћа, поваздан дуже од времена траје.

НИХИЛИЗАМ

„Није ти лоше то што пишеш”, каже ми ономад један давно-бивши-колега-новинар, који је од факултета одустао после половине првог семестра, јер није, како је причао, читањем хтео да квари изворност мишљења, а од пре неколико година срећно је запослен као саветник директора у „Градској чистоћи”, или неком сличном предузећу, не сећам се тачно. „Само је”, каже, „мучно те читати. Много, брате, мрачиш и облачиш, ко да је све црно, без имало белог. Смета ми мало, искрено да ти кажем, тај твој нихилистички став према животу.”

„Ком животу?”, питам га ја.

ЛИЦА

Причала ми је ономад Стана, конобарица у новосадској кафани „Рибар”, о свом оцу коме су, кржаве четрдесет и неке, негде у босанским гудурама, усташе преклале обоје родитеља. Малено клупко двогодишње, какав је тада био, родитеље своје није запамтио, а фотографије, јакако, у оно време, нису биле нешто чиме би сиротиња себе будућим данима завештавала. И тај се њен отац, каже ми Стана, читавог свог века времешног пред спавање богу молио да усни родитеље своје, да им, макар у тим заумним световима сна, макар једном у животу, лица угледа. Не знам зашто, али отад се увек те приче сетим кад год песму какву из себе порађам. Јер је песма, бар се мени тако чини, вазда трагање за неким непостојећим сећањем, за оним што никад имао нисам, а што је од пам-

тивека моје. И како год да је напишем, увек знам да је још ненаписана. У богове не верујем, али се често у себи са космосима дошаптавам, не бих ли их одобровољио да ми бар једном очи њене покажу. Да се у њих на секунд загледам, да ми се довека у мозак утисну. И поваздан ме космоси преваре, и поваздан ми се песма у мраковима сакрије. Понекад се бојим да је никада нећу ни написати, да никад иза сећања сопственог добацити нећу. Као што, ево, ни Станин отац, каже ми она, до оне ноћи кад је последњи пут заспао, лица својих родитеља уснио није.

ПЕСМА

Прочитах давно, има томе сигурно две деценије, новински чланак о некаквом поштару, америчком, или енглеском, или индонежанском, не сећам се више, ако поштари, дакако, уопште могу и припадати каквом народу, и каквој земљи. Елем, тог је поштара, писале су новине, полиција укатанчила кад је откривено да за неколико година своје поштарске службе ниједно писмо није доставио примаоцу, већ да је свако од њих похранио у подруму своје куће. Оно што је полицију и судије понајвише збуњивало беше чињеница да ниједно од поменутих писама, а на хиљаде их је било, никада није отворено. Покушавао сам, безброј пута, себе да замислим у његовој кожи, у његовом мозгу, у стомаку његовом. Да будем онај коме су животи људски, и тајне њихове, и патње, и љубави, и пакости надохват руке, а који и себе, и њих саме, подаље од тих живота држи. Као да их од њих самих чува, да тако неотпаковани и непрочитани, век свој потроше. И нема, чини ми се, од те његове себичности ничег на свету дарежљивијег. И ничег распричанијег од оног ћутања што у писмима тим неотвореним спава. Када бих, помислим кадгод, успео некада

животе људима да украдем, исто бих тако, чини ми се, све спаковао у какав подрум у глави, дубоко, далеко, тишином замандаљено. И све бих те животе ћутањем својим залио. И од ћутања тог бих, сигуран сам, најзад песму над песмама сашио. Песму која се не да написати, песму која се не да прочитати. Песму, најзад, онакву каква песма једино и може бити.

УСПОМЕНЕ

На краљевачкој аутобуској станици, донедавно је постојао мали, неутледан киоск, на чијој је реклами крупним словима писало ПОПРАВЉАМ УСПОМЕНЕ. Будући одувек лаковеран, и манипулацији људској склон, пожелех једном да и своје успомене, оне невеселе, на поправку однесем. Након подужег чепркања по соби и глави, прикупио сам неколико старих фотографија на којима, чинило ми се, не бејаш срећан, смртовницу са сликом свога деде, ђачки лексикон у ком је руком једне шарене девојчице било исписано име које није моје, сећање на звиждук одлазећег воза једног далеког лета у Сутомору, те још неколико ситница које су, веровао сам тада, могле лепше, боље и распеваније испасти. Све сам то спаковао у једну омању картонску кутију, осим звиждука воза, који, по навици, вазда у пупку носим, и запутио се на аутобуску станицу. На моје разочарење, врата на оном киоску беху затворена и закључана тешким, металним катанцем. После краћег размишљања, јер морао сам истог поподнева отпутовати, одлучих да кутију оставим испред. Ни најпокваденији човек, мислио сам, туђе успомене украо не би. У торби сам пронашао комадић папира, на њему написао „за поправку”, залепио га за кутију, а кутију пред вратима киоска оставио.

Много година касније, у једном књижевном часопису, читао сам причу некаквог непознатог писца. Говорио је о својим старим фото-

графијама на којима, како каже, није био срећан, о смртовници са сликом свога деде, о ђачком лексикону у ком је руком једне шарене девојчице било исписано име које није његово, о сећању на звиждук одлазећег воза једног далеког лета у Сутомору, те о још неколико ситница које су, веровао је он, могле лепше, боље и распеваније испасти. Изнервиран, престао сам са читањем, дохватио телефон и позвао редакцију оног часописа.

„Какав је то начин?!”, питао сам уредника. „Зар да се мојим успоменама нека шуша од писца размеће?!”

„Али, господине, у чему је проблем? Ово је нешто најсавршеније што смо икада објавили, шта вам смета, побогу?!”, збуњено ми је уредник одвратио.

Док сам се с њим препирао и частио га већ отвореним увредама, слободном руком сам махинално окренуо лист часописа. На следећој страни налазио се још један краћи пасус, а испод текста је, на моје неописиво изненађење, стајало МОЈЕ име. Постиђено, без речи, прекинуо сам везу и још неколико минута гледао у своје име на папиру, питајући се зар сам заиста толико покварен постао, да сам спреман да чак и самога себе покрадем, не бих ли причу написао. Још увек на то питање себи одговорио нисам. Свеједно, отад се више никада, никада, никада од својих успомена не одвајам. Нити, дакако, покушавам да их поправам. А власник оног киоска је, тако сам бар чуо, недавно престао да ради, будући да је потпуно без посла остао. Све његове муштерије су, наводно, након приче неког непознатог писца објављене у једном књижевном часопису, своје непоправљене успомене масовно затражиле натраг.

ИСХОДИШТЕ

Одавно ме на Морави нема. На истој оној Морави у коју су ме, пре век и кусур, одбегли преци посејали, у себе будућег да израстем. Тек понекад до ње свратим. Да видим је ли жива, да послушнем да ли тече, да омиришем да ли ме се сећа. Да ми прича о океанима, којима крв њена плови. Да и ја њој причам, о свему ономе што се од мене успут откинуло, и у туђим рекама подавило. Кадгод некога сретнем, па реч по коју разменимо. Деси се да ме пита где сам, шта сам, јесам ли ја то, можда, из Домановића побегао. „Нема шансе”, кажем ја, „из Домановића још нико, никада, побегао није.”